

УДК 612.821 (082)

ББК 94.3: 88

У віснику подано результати теоретичних та експериментальних розробок проблем фундаментальної та прикладної психології. Розглянуті проблеми особистості, когнитивної сфери, деякі питання педагогічної, юридичної, медичної психології, особливості поведінки, що не відповідає нормі. Представлено матеріали конференції "Розвивальна освіта та багатовимірний досвід особистості".

В вестнике представлены результаты теоретических и экспериментальных разработок проблем фундаментальной и прикладной психологии. Рассмотрены проблемы личности, когнитивной сферы, некоторые вопросы педагогической, юридической, медицинской психологии, особенности отклоняющегося поведения. Представлены материалы конференции «Развивающее обучение и многомерный опыт личности».

Редакційна колегія:

д-р психол. наук, проф. О.Ф.Іванова (відп. ред.),
д-р психол. наук, проф. О.К.Дусавицький,
д-р психол. наук, проф. А.Б.Коваленко,
д-р психол. наук, проф. О.С.Кочарян,
д-р психол. наук, проф. О.М.Лактіонов,
д-р психол. наук, проф. О.П.Саннікова
д-р психол. наук, проф., чл-кор. АПН України Ю.Л.Трофімов
д-р психол. наук, проф. Л.Ф.Шестопалова,
С.Г.Яновська (відп. секр.).

Адреса редакційної колегії: 61077, Харків, пл.Свободи, 4, Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна, факультет психології, тел. 707-51-70.

Друкується за рішенням Вченої Ради Харківського національного університету.
Протокол № 11 від 30.09.2005 р.

Ресстраційне свідоцтво КВ № 4063 від 02.03.2000 р.

© Харківський національний
університет, 2005р

ЗМІСТ

<i>Барінова Н. В.</i> <i>Влияние структуры семьи на формирование симптомокомплекса маскулинности/феминности у девушек 16-17 лет.....</i>	<i>8</i>
<i>Беляева Е.Э., Цилюрик С.Н., Кукуруза А.В., Колотий Н.Н.</i> <i>Психологическая помощь подросткам на этапе первичной адаптации к стационарному лечению.....</i>	<i>11</i>
<i>Білоус Р.М.</i> <i>Формування професійних намірів у процесі самовизначення особистості.....</i>	<i>15</i>
<i>Булах І.С.</i> <i>Психологічний зміст морального в контексті професійного досвіду особистості педагога.....</i>	<i>20</i>
<i>Війтенко Н.М.</i> <i>Розвивальна освіта як засіб профілактики девіантної поведінки підлітків.....</i>	<i>24</i>
<i>Володарська Н.Д.</i> <i>Розвиток професійного досвіду студентів з вадами здоров'я</i>	<i>27</i>
<i>Волошко Н.І.</i> <i>Основні напрями розвитку психопрофілактичної культури практичних психологів навчальних закладів.....</i>	<i>32</i>
<i>Гончарова Н.О.</i> <i>Наступність в особистісно розвивальній професійній підготовці учнівської молоді.....</i>	<i>36</i>
<i>Горбенко Ю.Л.</i> <i>Вплив соціального середовища на становлення ціннісних орієнтацій військовослужбовців у ході вищої освіти.....</i>	<i>38</i>
<i>Гридковець Л.М.</i> <i>Основні засади розвитку релігійного досвіду особистості.....</i>	<i>43</i>
<i>Гуріна О.В.</i> <i>Взаємодія психолога і вчителя з метою корекції гіперактивності Учні молодших класів.....</i>	<i>47</i>

самооцінювання й оцінювання навколишнього світу, досягаються якісні зміни у способах навчальної діяльності, змінюється воля і характер, прагнення до неформального спілкування і лідерства. Саме тут поступово розгортається систематичне вивчення основ наук, підвищується роль теоретичних знань у змісті освіти, забезпечується задоволення різноманітних пізнавальних інтересів школярів.

В основній школі, крім загальноосвітньої підготовки учнів, починається також вивчення ними додаткових навчальних предметів за вибором або, відповідно до обраного напрямку роботи середнього навчального закладу, факультативного навчання. На цьому ступені шкільної освіти створюються передумови поглибленого вивчення окремих предметів чи курсів, що в подальшому дасть можливість учням свідомо обрати профіль навчання.

Загалом широкопрофільний етап має надати підліткові можливості ближче познайомитися з тією галуззю людської діяльності, яка його найбільше цікавить, із змістом і психологічними характеристиками відповідних груп професій, одержати основи знань з них, базові навички, перевірити власні можливості та інтереси, нарешті, змінити профіль у разі необхідності, що теж дуже важливо з психологічного погляду, бо засвідчує дійсну свободу вибору, з одного боку, а з іншого – підтверджує відповідальність учня за результати цього вибору й здійсненої на його основі підготовки до професійного навчання.

Отже, наступність відіграє важливу роль в системі неперервної освіти, оскільки забезпечує взаємозв'язки між окремими ланками і ступенями освіти, об'єднує їх в єдине ціле.

Література:

1. Балл Г.О. Психолого-педагогічні засади гуманізації освіти // Освіта і управління. – 1997, №2. – Том 1. – с. 21-36.
2. Климов Е.А. Психология профессионала. Избранные психологические труды. – М.: Институт практической психологии, -- 1996. – 400с.
3. Моргун В.Ф. Методика багатовимірної аналізу досягнень учня з метою профілювання та профорієнтації. – Полтава, 1997. – 16с.
4. Перепелиця П.С., Рибалка В.В., Смульсон М.Л. Работа школьного психолога по визначенню профілю диференційованого трудового навчання // Практична психологія і школа. Мат. Міжн. конф. – К., 1993. – с. 120-127.
5. Підготовка учнів до професійного навчання і праці (психолого-педагогічні основи). Навч.-метод. посібник / За ред. Г.О. Балла, П.С. Перепелиці, В.В. Рибалки. – К., 2001.
6. Профконсультационная работа со старшеклассниками / Ред. Б.А. Федоришин. – К., 1980.
7. Психологія особистісно орієнтованої професійної підготовки учнівської молоді: Науково-методичний посібник / За ред. В.В. Рибалки. – Київ, Тернопіль: Підручники і посібники, 2002. – 388 с.

Горбенко Ю.Л.

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА НА СТАНОВЛЕННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У ХОДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

В статті аналізується вплив соціальної середовища на становлення ціннісних орієнтацій військовослужбовців. Приводяться результати дослідження ціннісних орієнтацій студентів і курсантів в період навчання в вищому навчальному закладі.

Сучасне українське суспільство знаходиться у стані якісних перетворень. Перебудова суспільно-економічної ситуації, продовження процесу трансформації ціннісних орієнтацій у багатьох верствах населення створює складні умови для визначення молодим поколінням своїх ціннісних пріоритетів. Ще більше ускладнюється процес становлення ціннісних орієнтацій особистості, коли молодь попадає під вплив особливої атмосфери навчання й виховання у вищому навчальному закладі освіти.

Для військовослужбовців, крім того, становлення ціннісних орієнтацій обумовлено особливостями військового соціального середовища.

Вивчення механізму взаємодії зовнішнього впливу соціального середовища та внутрішнього процесу становлення ціннісних орієнтацій особистості у процесі адаптації до військового середовища в сучасній складній ситуації, на наш погляд, є достатньо актуальним. Розуміння закономірностей процесу становлення ціннісних орієнтацій особистості може підвищити ефективність виховних заходів, надасть додаткові можливості формування необхідних професійних якостей особистості.

Про складність вирішення проблеми вивчення впливу соціального середовища на

становлення ціннісних орієнтацій особистості підкреслював у своїх роботах Л.С. Виготський. Розкриваючи механізм взаємодії “внутрішнього” та “зовнішнього”, він стверджує, “що індивід формує свій внутрішній світ шляхом засвоєння, інтеріоризації історично сформованих форм і видів соціальної діяльності і, у свою чергу, екстеріоризує свої психічні процеси. При цьому будь-яка інформація не переходить прямо у реальність психічну, вона співвідноситься із соціальним значенням та особистісним смислом. Таким чином, “соціальне” й “індивідуальне”, що, на перший погляд, є протилежностями, виявляються пов’язаними один з одним генетично й функціонально” [13, с.63].

Багато вчених, намагаючись дослідити окреслену вище проблему, відмічають, що ціннісні орієнтації молоді формуються під суперечливим впливом різних чинників [6, 11, 12, 21, 24, 26]. Серед факторів, що впливають на ціннісні орієнтації, визначаються: система освіти, діяльність політичних організацій, трудового колективу, засобів масової пропаганди, ідеал, місце проживання, рівень політичних знань, професійна зацікавленість, твори мистецтва й літератури, психологічні характеристики особистості, роль сім’ї. Також на формування ціннісних орієнтацій молоді більш відчутно починають впливати такі фактори, як телебачення, радіо, кіно, вивчення суспільних наукових дисциплін, самоосвіта.

Крім того, на становлення ціннісних орієнтацій юнаків суттєво впливає психологічно-вікові аспекти. Як показано в багатьох дослідженнях [20, 22, 26, 27, 28], молодь надзвичайно чутлива до змін ціннісних орієнтацій, що, у свою чергу, впливає на становлення таких особистісних новоутворень, як світогляд, самосвідомість, професійні інтереси. Згідно з науковими поглядами М. - Л. А. Чепи “на цьому етапі починається інтенсивний розвиток пізнавальних процесів, емоційно-вольової сфери, формування учбової діяльності. Особистісна інтеграція завершується кризою юності (17-21 рік), що виявляється початком становлення авторського підходу до визначення і реалізації свого власного погляду на життя і на вибір індивідуального способу життя.” [31, с.34]

Таким чином, складні соціальні умови накладаються на специфічні внутрішні умови, що може спричинити як внутрішньо особистісні, так і соціальні конфлікти. Така думка підкреслюється і в останніх роботах науковців. Наприклад, О.Л. Светличний стверджує, що в основі механізму трансформації системи ціннісної орієнтації особистості лежить конфліктність смислової сфери [2, 3, 7, 9, 10, 29].

Узагальнюючи твердження вчених про вплив на становлення ціннісних орієнтацій зовнішніх соціальних умов та внутрішніх факторів, необхідно відзначити, що становлення ціннісних орієнтацій детерміновано:

- соціальним середовищем та умовами життя;
- провідною діяльністю;
- усвідомленням особистістю структури навколишнього світу та свого місця в ньому;
- уявленням про сутність власного “Я”;
- знаходженням свого об’єкту ідентифікації;
- соціальною ідентичністю із цінностями референтних для нього малих контактних груп;
- усвідомленням соціальним суб’єктом своїх потреб у співвідношенні їх із предметами навколишнього світу;
- конфліктністю ціннісно-смислових структур.

Більшість із вищезазначених детермінант набувають своєрідних характеристик у військовому середовищі. Це обумовлено суттєвими відмінностями військової організації життєдіяльності.

Військове соціальне середовища має ряд специфічних властивостей:

- політична спрямованість, специфічна система ціннісних орієнтацій, необхідність засвоєння загальнолюдських, національних, державних цінностей як складової, що обумовлює морально-психологічну готовність до захисту Батьківщини;
- готовність до діяльності, яка передбачає ризик для здоров’я та життя людини;
- високий ступінь нормативності, жорстка регламентація діяльності законами, статутами та наказами командування, послідовною реалізацією принципу єдиноначалля;
- залежність стану справ у військових колективах від ставлення керівництва країни та суспільства, стану фінансування й забезпечення діяльності державою;
- уніфікаційними вимогами до поведінки й зовнішнього вигляду;
- рухливістю соціального статусу та престижу;
- високою моральною і фізичною напруженістю;
- ізоляваністю від батьків та соціального середовища, в якому проходило виховання та становлення особистості;
- повна або часткова відсутність

будь-якої сторонньої підтримки.

Для з'ясування й розкриття причинних зв'язків між певними умовами життя і діяльності й змінами, які відбуваються у ціннісній ієрархії особистості в умовах військового середовища, ми запропонували лонгітюдне дослідження одночасно у студентів і курсантів одного вищого навчального закладу.

З метою зменшення впливу недоліків лонгітюдного плану ми застосовували відповідні методики як у групах, які тестувалися щорічно протягом усього періоду навчання у закладі, так і з використанням методу поперечних зрізів на вибірці відповідно на першому, другому, третьому та четвертому курсах навчання.

Крім того, ми намагались забезпечити комплексне вивчення особливостей становлення ціннісних орієнтацій військовослужбовців у процесі їх професійної підготовки. Модель дослідження передбачає вивчення зв'язків між елементами ціннісно-сислової сфери в межах країни, групи й на індивідуальному рівні. Для цього ми вивчали взаємозв'язки і співвідношення між свідомими та підсвідомими компонентами ціннісних орієнтацій та громадянськими якостями (в межах країни); компонентами ціннісних орієнтацій та адаптованістю до військового середовища (в межах групи); між свідомими та підсвідомими компонентами ціннісних орієнтацій особистості як рівень конфліктності ціннісно-сислової сфери особистості (на індивідуальному рівні). Ми також провели дослідження залежності індивідуальних показників адаптованості особистості й рангом цінностей в ієрархії.

Згідно з результатами проведеного дослідження ціннісних орієнтацій військовослужбовців та студентів, які проходять професійну підготовку, було з'ясовано, що динаміка становлення та структура ціннісних орієнтацій військовослужбовців суттєво відрізняється від параметрів становлення ціннісних орієнтацій цивільної молоді у процесі професійної підготовки.

Особливостями становлення ієрархії цінностей для військовослужбовців є те, що вони більше, ніж студенти, цінують відпочинок, очевидно через відсутність вільного часу. У курсантів відбувається недооцінка важливості відпочинку, що веде до підсвідомого зростання цієї цінності до 62,51% виборів на третьому курсі, отже, на формування підсвідомої ієрархії впливає нагальний стан організму (важливість відпочинку).

У курсантів зменшується важливість

на свідомому, так і на підсвідомому рівні, на відміну від студентів, у яких спостерігається протилежна тенденція. У військовослужбовців спостерігається поступове збільшення значущості цінності "високий соціальний статус", на відміну від студентів. Таким чином, бажання кожного "солдата стати генералом" може призводити до деформацій особистісних смислів, а головним критерієм самовизначення курсанта в колективі в сучасних умовах стає культ сили й причетність до структур влади.

Враховуючи вищевикладені положення, можна припустити, що зниження важливості поваги до людей у курсантів відбувається в умовах, коли авторитарний стиль управління забезпечує інтенсивне просування по службі, ніж повага до підлеглих, і тому вибір об'єкта ідентифікації відбувається з урахуванням цих умов.

Найбільш несподіваними виявились результати дослідження, які свідчать про те, що в курсантів з набуттям професійних знань і переходом на старші курси існує тенденція зменшення патріотичних якостей. У студентів, на відміну від військовослужбовців, спостерігається протилежне. Було виявлено, що патріотичні якості військовослужбовця проявляються тим більше, чим вище в ієрархії цінностей знаходяться загальнолюдські цінності. Дослідження рівня сформованості патріотичних якостей підтвердило тенденцію до зниження значущості цінності "досягнення позитивних змін у суспільстві" відповідною кореляцією між рангом даної цінності та показниками тесту патріотичних якостей.

Крім того, сформованість патріотичних якостей зворотно корелює з цінністю "високе матеріальне забезпечення". Це дає підставу казати про те, що у професійній армії національні патріотичні якості сформувати буде важко. Якщо врахувати виявлену динаміку росту важливості цінності "високе матеріальне забезпечення" у військовослужбовців у процесі навчання, то увага керівництва держави формування громадянських цінностей, на нашу думку, повинна постійно зростати.

Формування професійно важливих громадянських якостей військовослужбовців на сучасному етапі розвитку суспільства стає проблемним у зв'язку з тим, що військово-соціальне середовище генерує зразки поведінки, які прискорюють формування споживацьких особистісних ціннісних орієнтацій, спрямованих на задоволення власних потреб. Корумпованість усіх структур, недовіра до вищого керівництва держави та Збройних сил, неефективна організація бойової підготовки, задіяність у господарських роботах, не пов'язаних з виконанням службових

приводить до нівелювання цінності “висока соціальна активність для досягнення позитивних змін у суспільстві” і, відповідно, загальну державу взагалі.

У чому ж причина розбіжностей показників, що контролюються у військовослужбовців і студентів?

Система навчання й викладання у ВНЗ могла б забезпечити формування патріотичних якостей (це підтверджується даними дослідження патріотичних якостей у студентів), але для військовослужбовців зміна ієрархії цінностей під час професійної підготовки обумовлена ступенем збігання матеріалу, що викладається, із сучасними реальними військового життя, зміст якого протилежний тим знанням, які повинні засвоюватись. І тому в таких умовах курсанти поступово втрачають віру в справедливість, чесність та інші загальнолюдські цінності. Така ситуація підтверджує постулати А.Г. Асмолова про те, що “перевиховання особистості завжди йде через зміну діяльності, а тим самим і через зміну смислових установок і в принципі не може здійснюватися за допомогою впливу чисто вербального характеру.” [4, с. 327 - 328]

У цій ситуації актуальним залишається вислів С. Петлюри. Він писав: “Кожен член нації мусить творити бодай малі патріотичні вчинки; з малих діл твориться історія, великі вадуги синів народу. З проблисків загорається вогонь любові до неї, а з огню активної любові народиться ім'я — Патріот” [25, с.94].

Причини того, що військовий навчальний заклад фактично не виконує свого основного завдання – готувати патріотів, можна зрозуміти, проаналізувавши офіційно визнані недоліки в системі військової освіти.

Військова освіта України, так само як і загальнодержавна, загалом визначається:

- припиненням її ролі, детермінацією в певних межах та залишковим принципом фінансування;

- “валовим” характером підготовки фахівців, ігноруванням особистості, недостатньо активним пошуком талантів та відсутністю зацікавленості в наданні їм можливостей для повного розкриття здібностей;

- девальвацією цінностей вищої освіти, її елітарності в аспекті розвитку інтелектуального рівня особистості, її статусу, що має гарантувати особистості певну соціальну роль та матеріальне забезпечення;

- авторитарним управлінням освітою, ігноруванням національних особливостей;

- технократичним уявленням про соціальну роль фахівців із втратою особистістю свого загального духовного та культурного рівня;

- ізоляваністю від світової освіти, ігноруванням її досвіду;

- певною затеоретизованістю психолого-педагогічної науки, відривом її від реального навчально-виховного процесу;

- недостатньою інтеграцією з фундаментальною та прикладною наукою, сучасними технологіями, засобами, що відповідають кращим світовим зразкам;

- певною невідповідністю структури та змісту навчання вимогам життя й реальній практичній діяльності фахівців, розмитістю кваліфікаційних вимог;

- переважаністю змісту навчання, ігноруванням психофізіологічних рекомендацій стосовно можливостей засвоєння тими, хто навчається, пропонованих обсягів навчального матеріалу;

- недостатньою розробленістю всебічної системи мотивації навчання;

- недооцінкою значення самостійної роботи в системі навчання у розвитку особистості;

- недосконалістю системи психолого-педагогічного супроводження підготовки фахівців;

- відсутністю чітких критеріїв об'єктивної оцінки знань та вмінь тих, хто навчається; недостатньою вимогливістю науково-педагогічного складу; недостатнім використанням такого засобу, як відрахування з навчального закладу” [23, с. 47].

Ураховуючи зазначені вище недоліки та те, що професійне становлення неможливе без нагромадження несвідомого досвіду й установок, необхідно визнати, що закономірно настає момент, коли професійне несвідоме перетворюється в стереотипи мислення, поведінки й діяльності. Негативні приклади безпосереднього керівництва, недосконалість стилю та методів управління процесом підготовки офіцерських кадрів, невідповідність структури та змісту навчання вимогам життя і реальній практичній діяльності призводить до того, що в екстремальних ситуаціях бойових дій, до яких повинні готувати ВВНЗ, можуть спрацювати ті стереотипи, які засвоєні під час професійної підготовки.

Ще П. Я. Гальперін зазначав: “...при несподіваній зміні ситуації нерідко трапляється, що дії починають виконуватися за окремими умовними подразниками, без усвідомлення фактичного положення в цілому. Тоді говорять, що автоматизм діє всупереч розумінню. Інакше кажучи, стереотипізація є одним з переваг психіки, але разом з тим вносить більші перекручування у відображення професійної реальності й породжує різного типу психологічні перепони” [14, с.84].

К.Бімерс вказує на те, що “ситуація – це функція особистості в тому ж ступені, в

якому поведінка особистості є функцією ситуації”[32, с.183].

Підтвердження такої тенденції вже зафіксовані даними соціологічного дослідження, проведеного ще в 1994 році Е. Афоніним. Відповідно до результатів його дослідження “блок службово-патріотичних цінностей, який охоплює “престиж військової служби”, “вірність Конституції”, “престиж армії”, “вірність присязі” тощо, притаманний лише офіцерам із вислугою понад 15 років, блок цінностей матеріальних переваг, “забезпечення стабільності існування”, “можливість раніше вийти в запас”, “кар’єра” домінує в офіцерів із вислугою 5-10 років. Блок родинних та особистих цінностей, який охоплює такі цінності, як “родинне благополуччя”, “особистісна свобода”, “гідність особистості”, “відповідальність” та ін., як свідчать результати дослідження, є найважливішою для молодих офіцерів, але майже повністю “розпадається” з вислугою. Як ми бачимо, із часом структура цінностей матеріальних переваг пересилує структуру службово-професійних цінностей”[5, с. 152 - 159].

Отже, необхідно підкреслити, що в період становлення особистості, зростає значення об’єктивних обставин, що впливають на свідомість та підсвідомість людей, зокрема взаємодії між ціннісними орієнтаціями й різними формами соціальної практики.

У таких умовах перед колективами вищих військових навчальних закладів постає складне завдання – створення відповідних соціальних умов для становлення національних ціннісних орієнтацій та національної самосвідомості як факторів, що забезпечують професійну придатність військових фахівців до майбутньої діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева Г.М. Социальная психология. – М.: Московский университет, 1980. – 416 с.
2. Асеев В.Г. Мотивация поведения и формирования личности.- М., 1976. - 158с.
3. Асеев В.Г. О диалектике детерминации психического развития // Принцип развития в психологии.- М., 1978. - 222с.
4. Асмолов А.Г. По ту сторону сознания: методологические проблемы неклассической психологии. – М.: Смысл, 2002. – 480 с.
5. Афонін Е.А. Становлення збройних Сил України: соціальні та соціально-психологічні проблеми. – К.: Інтерграфік, 1994. – 304 с.
6. Бондар Н.С. Формування особистісної репрезентації життєвого шляху в юнацькому віці: Автореферат дис. ...канд. псих. наук. - К.,1998. - 17 с.
7. Братусь Б.С. Аномалии личности.- М.: Мысль, 1988. - 301с.
8. Буякас Т.М., Степанов С.Ю. Опыт утверждения общечеловеческих ценностей - культурных символов - в индивидуальном сознании // Вопросы психологии. - 1997. - №5. - С. 44-56.
9. Василюк Ф.Е. Психология переживания: анализ преодоления критических ситуаций. - М.:Изд-во Моск.ун-та, 1984. - 200 с.
10. Виллюнас В.К. Психологические механизмы мотивации человека. - М.: Изд-во МГУ, 1990. - 288с.
11. Волков Е.С. Зависимость ценностных ориентаций студентов от смены вида деятельности: Методические рекомендации. - М.: МГПИ, 1981. - 29 с.
12. Волков Е.С. Психологические особенности развития ценностных ориентаций у студентов педвуза: Автореф. дис.... канд. психол. наук. - М., 1983 - 16с.
13. Выготский Л.С. Развитие высших психических функций. – М.: АПН, 1960. – 500 с.
14. Гальперин П. Я. Введение в психологию. М., 1976. – 284 с.
15. Зеер Э.Ф. Психология профессий: М.: Деловая книга, 2003.— 336 с.
16. Ігнатенко П.Р. Аксиологія виховання: від термінології до постановки проблем // Педагогіка і психологія.-1995.- №3(8). - С.122-123.
17. Лапин Н.И. Модернизация базовых ценностей россиян // Социологические исследования, 1996. - №5. - С. 3-19.
18. Леонтьев Д.А. От социальных ценностей к личностным: социогенез и феноменология ценностной регуляции деятельности // Вестник МГУ. Сер. Психология, 1996. - №4. - С. 35-44.
19. Леонтьев Д.А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности. М.: Смысл, 2003. - 487 с.
20. Лисовский А.В., Голод С.И. Образ жизни современного студента / Социологические исследования. - Л.: Изд-во ЛГУ, 1981. - 206 с.
21. Мороз Л.І. Особливості прояву ціннісних орієнтацій у міжстатевій поведінці молоді ранньоюнацького віку: Дис.... канд. психол. наук. - К., 1993. – 153 с.
22. Научитель Е.В. Ценностные ориентации студентов:

- психологические факторы формирования, развития, трансформации: Дис. ... канд. психол. наук. - Харьков, 1988. - 181с.
23. Нецадим М.І. Військова освіта України: історія, теорія, методологія, практика: Монографія. - К., 2002. - 848с.
24. Павленко В.В. Формування професійних переконань у студентів педагогічного вузу: Дис. ... канд. психол. наук. - К., 1995. - 173 с.
25. Петлюра С. Патріотизм // Розбудова держави. - 1997 - № 7/8 С.94-101.
26. Петрикас В.А. Некоторые проблемы ценностных ориентации военной молодежи // Социологические исследования. - 1995. - №12. - С. 32-35.
27. Разжавина Л.В. Развитие и формирование ценностных ориентации у студентов педвуза: Автореф. дис. ... канд. психол. наук. - М, 1990. - 20 с.
28. Социально-профессиональная ориентация студенчества: /Сб. статей Институт философии, социологии и права АН Лит.ССР (и др.); / Отв. ред.М.Титма/. - Вильнюс: Б.и., 1981.- 229 с.
29. Столин В.В. Самосознание личности. - М.: Изд-во Моск. ун - та, 1983. - 284 с.
30. Тимошин М.З. Формирование ценностных ориентаций советской молодежи средствами массовой информации и пропаганды как процесс социального управления. - Алма - Ата, 1977.- 131 с.
31. Чепя М.-Л. А. Шлях від народження до смерті: осмислення сутнісних рівнів людського розвитку // Проблеми загальної та педагогічної психології. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. / За ред. Максименка С. Д. К.: 2001, т. III, ч. 2. - С. 31 - 40
32. Эммонс Р. Психология высших устремлений: мотивация и духовность личности. - М.: Смысл, 2004. - 416 с.

Гридковец Л.М.

ОСНОВНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ РЕЛІГІЙНОГО ДОСВІДУ ОСОБИСТОСТІ

В данной статье представлены теоретические разработки психологических исследований в сфере познания религиозного опыта личности. Выявлены и описаны ключевые

моменты развития религиозности человека.

Постановка проблеми

Християнське виховання є однією з галузей психолого-педагогічного процесу. Попри те, що дана тема майже не висвітлюється у вітчизняній науковій літературі, її актуальність не викликає сумніву.

В наших дослідженнях ми не розглядаємо надприродної дійсності, а зосереджуємо увагу на психологічних особливостях сприймання особистості цієї надприродної дійсності, на формуванні у дитини адекватного до родинних, народних традицій християнської культури поведінки та християнської акцентуації щодо сприймання індивіда.

В подібному випадку релігійність виступає в якості психологічного фактору, що проявляється через свідомість та релігійну поведінку людини. Дана поведінка завжди є результатом внутрішньої діяльності особистості.

Попри те, що серед вітчизняних науковців дослідження щодо релігійності особистості, взагалі, та релігійного досвіду, зокрема, не набули належної уваги, все ж існує певна когорта психологів, що покладають чимало зусиль на розвиток даного напрямку в науці, зокрема: О.Бондаренко, Л.Дзюбо, П.Гусак, І.Леньо, Г.Онищенко, Ю.Підлісний тощо.

Об'єктом нашого дослідження є психологічні особливості формування християнського культурної реалі в процесі онтогенезу людини.

Предметом дослідження — релігійний досвід особистості.

Мета дослідження. В умовах зростання впливу релігійного фактору в суспільстві не тільки з акцентувати увагу науковців на проблемі доцільності та необхідності впровадження в навчальні програми вищих учбових закладів, що спеціалізуються на підготовці психологів, педагогів та соціальних працівників, дисциплін з психології релігії, але й презентувати для широкого кола практичних психологів основні детермінанти розвитку релігійності особистості, що дасть змогу фахівцям підвищити свою майстерність в клієнт-орієнтованому консультуванні в умовах християнської культурної реальності.

Основний матеріал та результати дослідження

Наші дослідження є пограничними міжгалузевими дослідженнями, що об'єднали елементи таких психологічних дисциплін як: психологія особистості, психологія релігії, вікова та педагогічна психологія. З урахуванням особливостей національної